

SMÄRRE MEDDELANDEN.

FISCUS NATIONIS FJERDHUNDRENSIS.

I Fataburen 1913, s. 179 f., skildras i korthet den *Fiscus Nationis Uplandicae*, som docent Olof Östergren i Uppsala för ett decennium sedan lyckades upptäcka. De efterforskningar, vartill detta fynd gav uppslaget, resulterade i ett konstaterande av att inalles 6 dylika nationskassakistor funnos i behåll, och att ett rudiment av en sjunde lät sig påvisa.¹

Förhoppningarna om andra fynd av denna art rönte under de närmaste åren ingen uppmuntran genom nya upptäckter, och det måste därför betecknas såsom både överraskande och glädjande, att nu åter ett dylikt hittills okänt minne av forna dagars studentliv dyker upp. Märkligt nog är det Upplands nation, redan förut ägare till två dylika kistor, som nu får ett nytt tillskott till sina samlingar och även denna gång har docent Östergren att tacka för upptäckten.

Då upptagandet av nu ifrågavarande fiscus nära sammanhänger med de omständigheter, som ledde till bekantgörande av *Fiscus Nationis Roslagicae* och *Fiscus Nationis Uplandicae*, skall här i korthet redogöras för uppspårandet av sistnämnda kistor.

Den vackra, läderklädda kista, som docent Östergren år 1913 lyckades identifiera såsom Upplands nations fiscus, hade kommit i hans ägo från fädernehemmet. Inom detta utgjorde den en del av kvarlåtenskapen från morfadern, C. E. Hedén, död såsom kyrkoherde i Roslagsbro och under år 1829 andre kurator i Upplands nation. Huru kistan i fråga kommit i hans ägo är lätt att förstå. År 1829 sammanslogos nämligen Upplands och Roslags nationer — redan 1823

¹ Fataburen 1918, s. 66 ff.

hade Natio Fjerdhundrensis inkorporerats — och den nu onödiga kassakistan har överlåtits på den siste skattmästaren från den gamla regimens tid. Detta tillvägagångssätt har varit så mycket naturligare, som Hedén under de år, han såsom lärare vid katedralskolan kvarstannade i staden, hade sin bostad inom Upplands nations murar. Vid avflyttningen från Uppsala år 1847 har tydligen även Roslags nations fiscus övertagits av honom, ty då denna genom docent Östergrens anvisningar upptäcktes, befann den sig å kyrkoherdebo-

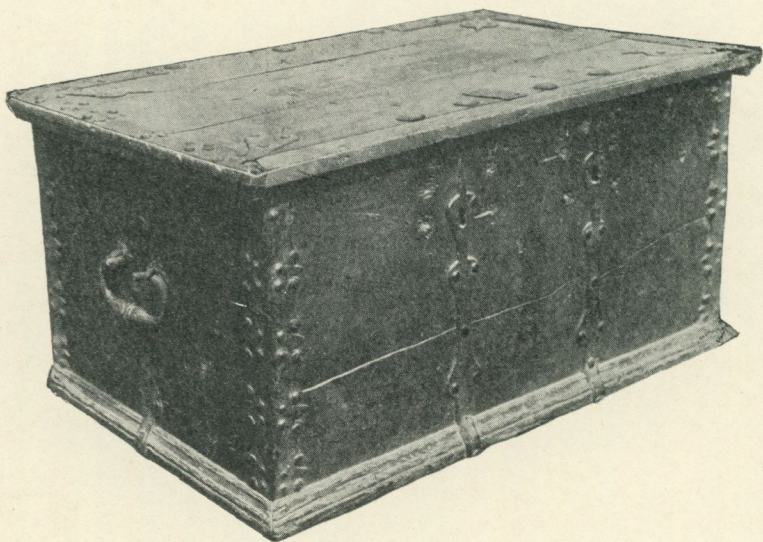

Fig. 1. Fiscus Nationis Fjerdhundrensis.

stället i Össeby-Garn, dit den kommit genom hans son, kyrkoherde K. O. Hedén. Det var från dennes efterlevande, som den förvärfvades för Upplands nations räkning.

Med hänsyn till ovan relaterade omständigheter kan det förefalla i och för sig sannolikt, att även den fjerdhundrensiska nationens kassakista rönt samma öden. Såsom docent Östergren nu även uppdagat, befinner sig bland hans mors kvarlåtenskap verkligen en kista, som i likhet med de båda övriga tillhört hennes far, och som av alla tecken att döma kan hänföras till denna kategori av nationsinventarier.

Denna kista (största längd, bredd och höjd $0,795 \times 0,49 \times 0,385$ m.) erbjuder med sitt plana lock och beslagens allmänna typ och anordning den största överensstämmelsen med Smålands och Roslags nationers fisci. De senares vinkelböjda hörnjärn ersättas dock av längs fogarna löpande beslag, och kortsidornas hankar äro starkare profilerade. Då Smålandskistan bär årtalet 1671, torde därför den här behandlade kunna hänföras till slutet av 1600-talet. Vad det inre beträffar, är den liksom övriga nationskistor vid den ena kortsidan försedd med »lädika». En avvikelse från den allmänna typen utgör däremot den nu borttagna tvärvägg, som delar utrymmet i två lika hälfter.

Att vi här ha att göra med en nationsfiscus, därför talar ej blott kistans allmänna typ och dimensioner utan även en detalj: ehuru av måttlig storlek, har den haft två lås. Denna för nationskistorna karakteristiska anordning får sin förklaring genom de i nationsstadgarna figurerande noggranna föreskrifterna om de olika nycklarnas innehavare — bestämmelser, som avsågo att säkra kontrollen över de i kistan förvarade tillgångarna samt de för lånen lämnade säkerheterna.¹ Om Fjerdhundra nations fiscus har man sig även bekant, att den haft två nycklar till skillnad från Roslagskistan, som hade tre.² Vad beträffar frånvaron av varje inskrift, kan detta icke tillskrivas någon avgörande betydelse, enär även Smålands- och Sörmlandskistorna sakna dylik. För övrigt förefaller ytterst sannolikt, att en inskrift i detta fall verkligen funnits. På locket syns nämligen tydligt märke efter en nu borttagen platta, som icke gärna kan ha haft någon annan funktion än såsom anbringningsplats för en inskrift.

Ehuru några absolut bindande bevis för denna kistas proveniens här icke blivit framlagda, torde av det ovan anförda framgå, att en till visshet gränsande sannolikhet måste anses föreligga, att vi här

¹ Lewenhaupt, Anteckningar om Upplands nation i Uppsala (Studerande nationers i Uppsala historia 1. 1877), s. 21, 28 ff., 34, 121 f., 128.

² Lewenhaupt, anf. arb., s. 34, 121, 128.

ha att göra med den fiscus, som en gång tillhört Natio Fjerdhundrensis, den tredje av de korporationer, varur den nuvarande Upplands Nation framgått.

Gunnar Ekholm.

ETT VITTNESBÖRD OM DEN ÄLDRE PROTESTANTISMENS
FÖRHÅLLANDE TILL MEDELTIDENS KYRKLIGA
MÅLNINGAR.

I arbetet »Linköpings domkapitels arkiv, Arkivstudier» av Otto Holmström, Stockholm 1901, meddelas följande anmaning från domkapitlet, avgiven den 26 juni 1670 till stiftets prästerskap: »Wid samme tillfälle blef ock påmint, at Dmn. Pastores wille afskaffa och öfwerstryka låta dhe fuula och stygga målningar, som finnas uthi kyrkiorne, som aldeles otjänlige äre, och ingalunda böra lijdas uthi Herrans huus, med een hoop leda beläten af de orena andar etc. i Häredshamar, Marbäck och flerestädes, hwilka icke allenast kunna mången förskräckia och i synnerheet hafwande qwinnor, utan jämwäl hindra mångas gudachtigheets öfning, när dhe slijkt kunna blifwa warse.»

Denna fördömelse över kyrkornas medeltida utstyrsel är förtjänt av intresse, då den visar, att kampen mot de katolska kvarlevorna i kyrkorna bedrevs med kraft långt tidigare än vad man vanligen numera varit böjd att antaga. För Östergötlands del är det således icke blott Per Hörberg och hans samtida, som bära ansvaret härför (jfr Fataburen 1913). Likväl är det tydligt, att det i främsta hand gällde helvetesscener och liknande pinsammare motiv, som man särskilt vände sig emot i dekretet av 1670.

S. E.